

LONDA

2021

Ripoti ya Togo Haki za Dijitali na Ujumuishaji

LONDA

RIPOTI YA TOGO HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAJI 2021

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

Imechapishwa na Paradigm Initiative

374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria

Email: media@paradigmhq.org

www.paradigmhq.org

Iliyochapishwa mnamo Mei 2022

Ripoti iliyotolewa na Emmanuel Agbenonwossi

Timu ya Uhariri: 'Gbenga Sesan, Kathleen Ndong'mo, Hlengiwe Dube, Margaret Nyambura

Ndung'u, Mawaki Chango, Nnenna Paul-Ugochukwu and Thobekile Matimbe.

Ukurasa wa jalada uliofanywa na Kenneth Oyeniyi

Iliyoundwa na Luce Concepts

Picha na Pexels

This publication may be reproduced for non-commercial use in any form provided due credit is given to the publishers, and the work is presented without any distortion.

Copyright © 2022 Paradigm Initiative

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

JEDWALI LA YALIYOMO

01

UFUPISHO

02

UTANGULIZI

03

2012-2022, MUONGO WA
SHERIA NA UKIUKWAJI

04

KUKATIKA KWA MTANDAO

KUONGEZEKA KWA MASHAMBULIZI
DHIDI YA WATETEZI WA HAKI ZA
BINADAMU

06

KUZUIA NAFASI KWA WAANDISHI
WA HABARI MTANDAONI KUFANYA
KAZI MNAMO 2021

UVIKO-19, HALI YA DHARURA
YA AFYA NA DATA YA CHANJO

08

VIPI KUHUSU AKILI YA BANDIA?

09

MAPENDEKEZO

LONDA

RIPOTI YA TOGO HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAJI 2021

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

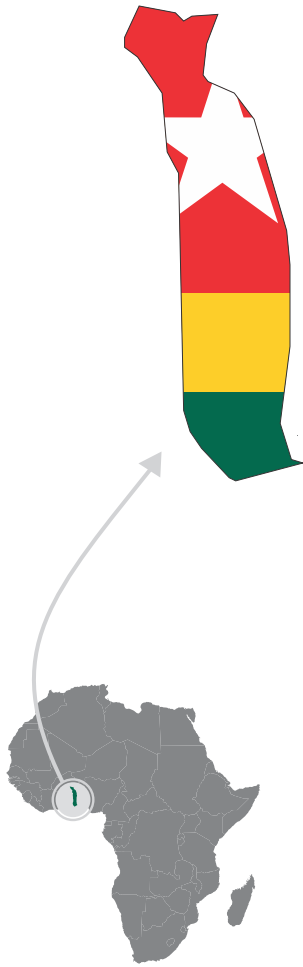
UFUPISHO

“Nafasi hii iliyofungwa, iliyokatwa, kufuatiliwa katika sehemu zote, ambapo watu binafsi huingizwa mahali pa kudumu, ambapo harakati kidogo zinadhibitiwa, ambapo matukio yote yanandikwa, kazi isiyoingiliwa ya kuandika inaunganisha katikati na pembeni, ambapo nguvu iko kutekelezwa bila kushiriki, kulingana na mpangilio fulani unaoendelea wa uongozi, ambapo kila mtu yuko kila wakati, anachunguzwa na kusambazwa kati ya walio hai, wagonjwa na wafu.” Picha hii ya janga la tauni iliyochorwa na Michel Foucault mnamo 1975, katika insha yake *“Surveiller et punir”*, haijawahi kuwa sahihi zaidi kuliko wakati wa shida ya kiafya nchini Togo.

Tangu mwanzo wa janga hili, kanuni za msingi za sheria juu ya ulinzi wa data ya kibinafsi zimekiukwa. Hizi ni pamoja na kanuni za haki ya kupata habari, haki ya kupata, haki ya kupinga, haki ya kurekebisha na kufuta, haki ya kusasisha data ya kibinafsi baada ya kifo na uhamisho wa data.

Ripoti hiyo inaangazia ukiukwaji wa haki za kidijitali nchini Togo, kutoka kwa kukatika kwa mtandao hadi ujasusi wa mtandaoni na kuanzishwa kwa teknolojia mpya na kusababisha kutengwa kwa sehemu ya idadi ya watu. Aidha, ripoti hii inafichua kuwa kumekuwa na mawasiliano hafifu kuhusu ukusanyaji mkubwa wa takwimu zinazohusiana na janga hili ili kuruhusu wananchi kuchukua msimamo. Ni takwimu fupi tu zinazohusiana na mabadiliko ya visa vya waathiriwa na vifo ambayo huchapishwa mara kwa mara na serikali.

0.41%

KIELEZO CHA MTAJI WA BINADAMU CHA TOGO (HCI)

UTANGULIZI

HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAJI YA NCHI YA TOGO

Togo, nchi ya pwani ya Afrika Magharibi, inashiriki mpaka na Ghana, Benin na Burkina Faso¹ na ni nyumbani kwa zaidi ya watu milioni 8 mnamo 2022.² Ingawa kiwango cha umaskini kilipungua kutoka 61.7% hadi 53.5% kati ya 2006 na 2021, umaskini na ukosefu wa usawa bado uko juu sana, haswa katika maeneo ya vijijini ambapo asilimia 69 ya kaya zinaishi chini ya mstari wa umaskini.³

Kielezo cha Mtaji wa Binadamu cha Togo (HCI) bado ni cha chini hadi 0.41. Hii ina maana kwamba mtoto aliyezaliwa leo nchini Togo atafikia asilimia 41 pekee ya uwezo wake akiwa mtu mzima katika masuala ya afya, elimu na lishe. Serikali ingependa kuongeza fahirisi ya maendeleo ya watu hadi 0.554 ifikapo mwisho wa 2022, na pia kupunguza kiwango cha ukosefu wa ajira hadi 2.6% na kiwango cha ukosefu wa ajira hadi 19.4%.⁴

Licha ya hali mbaya ya kimataifa, inayoonyeshwa na mvutano wa kibiashara na kuendelea kwa tishio la usalama, uchumi wa Togo umedumisha utendaji wake mzuri katika miaka ya hivi karibuni huku ukuaji ukichochewa na urejeshaji uliothibitishwa wa uwekezaji wa umma, upanuzi wa shughuli katika sekta ya ujenzi, na kuboresha tija katika kilimo.⁵ Janga la UVIKO-19 linaweza kupunguza kasi ya uchumi ya miaka ya hivi karibuni.

1. <https://www.gallimard.fr/Catalogue/GALLIMARD/Bibliotheque-des-Histoires/Surveiller-et-punir>

2.

<https://fr.countryeconomy.com/pays/togo#:~:text=Le%20Togo%2C%20avec%20une%20population,146%20personnes%20par%20km2>

3.

[https://www.banquemondiale.org/fr/country/togo/overview#:~:text=Pays%20c%3B4tier%20d'Afrique%20de,urbain%20\(26%2C5%25\)](https://www.banquemondiale.org/fr/country/togo/overview#:~:text=Pays%20c%3B4tier%20d'Afrique%20de,urbain%20(26%2C5%25))

4.

<https://www.tg.undp.org/content/togo/fr/home/presscenter/pressreleases/2019/lancement-rapport-2019-sur-le-developpement-humain.html#:~:text=Quant%20au%20Togo%2C%20la%20valeur,%C3%A8me%20rang%20sur%20189%20pays>

5.

<https://www.togofirst.com/fr/economie/1504-7671-togo-le-taux-de-croissance-economique-2020-en-hausse-par-rapport-aux-previsions>

Ikiwa ni nchi pekee katika Afrika Magharibi ambayo haijawahi kupata mabadiliko ya kisiasa ya amani na kidemokrasia tangu uhuru wake mwaka 1960, Togo ilianza mchakato polepole na mgumu wa kuleta demokrasia mwaka 1990.

Chama tawala, Union for the Republic (UNIR), kimetawala eneo la kisiasa la Togo tangu 2013. Kinashikilia viti 59 kati ya 91 katika Bunge la Kitaifa kufuatia uchaguzi wa wabunge wa 2018. Rais tangu 2005, Faure Gnassingbé anasalia kuwa mmoja wa viongozi wakuu wa serikali katika ukanda mdogo wa Afrika Magharibi kwa suala la maisha marefu madarakani.⁶

2012-2022, MUONGO WA SHERIA NA UKIUKWAJI

Katiba ya Togo ya Oktoba 14, 1992 inaweka misingi ya usiri na inamhakikishia kila raia heshima ya maisha yake binafsi, heshima yake, utu wake na sura yake. Aidha, Ibara ya 29 inaeleza kuwa *“Nchi inahakikisha usiri wa mawasiliano na mawasiliano. Kila raia ana haki ya usiri wa mawasiliano yake na mawasiliano na mawasiliano yake”*.⁷

Katiba hii iliyoandikwa mwaka wa 1992 na kurekebishwa kwa marekebisho ya Mei 8, 2019, ilikuja wakati ambapo haki za binadamu zilianza kujidhihirisha na wakati sharti la kidemokrasia la misaada ya maendeleo likiwa bado ni ukweli unaoeleweka ambapo mataifa Kiafrika yanaozungumza Kifaransa yalijaribu kuzoea.

Hata hivyo, ni vyema kutambua kwamba vifungu hivi vya sheria ya kimsingi, huku vikibaki kuwa kauli ya jumla ya imani katika kanuni ya faragha, hata hivyo viko wazi vya kutosha kutafsiriwa kwa manufaa ya raia ambaye ni mhasiriwa wa ukiukaji wa mtandao. Lakini, licha ya hili, majaji hadi sasa wanatafsiri sheria hii ya msingi kwa maana ya msingi, bila kuzingatia zama za digital na mapinduzi ya mtandao. Tafsiri hii ya kimsingi inabaki

kushikamana sana na jumla ya kutokiuka kwa mawasiliano ya kibinafsi.

Usiri wa mawasiliano na mawasiliano ya simu kwa maana kali ulihusishwa zaidi na mawasiliano ya simu na redio. Wanaweza kumruhusu hakimu kuanzisha kiungo kuhusu maisha ya faragha ya watu binafsi mtandaoni, hata kama sasisho la makala haya linafaa. Walakini, marekebisho ya hivi majuzi ya katiba mnamo 2019 hayakuzingatia hili.

Heshima ya maisha yake binafsi, heshima yake, utu wake na sura yake. Aidha, Ibara ya 29 inaeleza kuwa, Nchi inahakikisha usiri wa mawasiliano na mawasiliano. Kila raia ana haki ya usiri wa mawasiliano yake na mawasiliano na mawasiliano yake.

6. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2020/05/03/au-togo-faure-gnassingbe-investi-president-l-opposition-continue-a-contester-l-election_6038504_3212.html

7. [https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/38025/110367/F-1481961433/TGO-38025%20\(VERSION%20CONSOLIDEE\).pdf](https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/38025/110367/F-1481961433/TGO-38025%20(VERSION%20CONSOLIDEE).pdf)

Ikumbukwe, hata hivyo, kwamba mfumo wa kisheria umejengwa juu ya suala la sheria ya kidijitali nchini Togo tangu 2012. Kwanza kabisa, kuna vifungu ambavyo vinasimamia jamii ya habari na sekta ya mawasiliano ya kielektroniki kwa ujumla, lakini vifungu vya hivi karibuni ambavyo sasa vinavutiwa na haki za kidijitali vimepitishwa.

Sheria Na. 2019-014 ya tarehe 29 Oktoba 2019 kuhusu ulinzi wa data ya kibinafsi inadhibiti ukusanyaji, uchakataji, upokezaji, uhifadhi na matumizi ya data ya kibinafsi.⁸ Inatumika kwa watu binafsi, Serikali, mamlaka za mitaa, taasisi za kisheria chini ya sheria ya umma au ya kibinafsi, na pia uchakataji wa data otomatiki au usio wa otomatiki unaofanywa katika eneo la Togo au katika eneo lolote la mamlaka ambapo sheria ya Togo inatumika.

Kwa mujibu wa sheria hii, haki za watu wanaohusika ni kupata taarifa, haki ya upinzani, haki ya kurekebisha na kufuta data binafsi na haki ya kufuta.

Hata hivyo, nchini Togo, haki za kidijitali bado ni ukweli mpya na wazo hili si lazima lilingizwa katika haki za binadamu hapo mwanzo. Kuna upungufu mkubwa unaohusiana na ufahamu wa haki zao kwa wananchi, hata kama miaka ya hivi karibuni, tunashuhudia maslahi makubwa ya mbunge na serikali katika suala la kidijitali, si kwa ajili ya kumlinda mwananchi, bali kwa ajili ya kumlinda mwananchi. Kwa ajili ya kupitisha sera za Serikali kwa sera za kidijitali na pia kuzingatia mwelekeo wa kikanda wa kupigania uhuru wa kidijitali katika nchi za Afrika.

KUKATIKA KWAMTANDAO

Mnamo Juni 25, 2020, Mahakama ya Jumuiya ya Jumuiya ya kanda ya Afrika Magharibi, ECOWAS (Jumuiya ya Kiuchumi ya Nchi za Afrika Magharibi),

iliamua kwamba kukatika kwa mtandao nchini Togo wakati wa maandamano ya kuipinga serikali mnamo Septemba 2017 ni kinyume cha sheria na kukiuka uhuru wa kujieleza.⁹ Mahakama pia ilizitaka mamlaka za Togo kuchukua hatua zote zinazohitajika, ikiwa ni pamoja na kupitishwa kwa sheria na sera zinazoendana na haki za binadamu ili kuzuia kutokea tena. Miezi michache kabla ya hukumu hii, Togo ilikuwa imepitisha sheria kuhusu ulinzi wa data ya kibinafsi.

Ingawa sheria hii inaweka mfumo wa kisheria na kitaasisi wa ulinzi wa data ya kibinafsi, ni wazi kwamba mamlaka makubwa ya serikali yanasababisha kufanya maamuzi juu ya ulinzi wa data ambayo haipokelewi vyema. Kwa kuwa data hii hutunzwa kwa kiwango kikubwa, hatari na athari za matumizi mabaya pia ni kubwa. Upande mbaya wa wigo wa kidijitali hautishii faragha na usalama tu, bali pia unahatarisha uchaguzi huru na wa haki na kuhatarisha uhuru wa kujieleza, habari, mawazo na imani, na kuficha ukweli chini ya habari za uwongo.

KUONGEZKA KWA MASHAMBULIZI DHIDI YA WATETEZI WA HAKI ZA BINADAMU

Habari katika eneo hili zinaendelea kutawaliwa na ukiukaji wa wazi wa faragha ya mtandaoni ya raia. Kati ya 2019 na 2021, ripoti na uchunguzi kadhaa ulirejelea shughuli za kijasusi za mtandao zinazoongozwa na serikali zinazolenga viongozi wa kisiasa, waandishi wa habari na makasisi wa Kikatoliki.¹⁰

Mnamo Agosti 2020, uchunguzi wa Le Monde, The Guardian na Citizen Lab ulifichua kwamba makasisi wawili wa Kikatoliki wa Togo, Benoît Alowonou na Padre Pierre Chanel Affognon, walikuwa wakilengwa kupitia udakuzi wa WhatsApp

8. https://jo.gouv.tg/sites/default/files/JO/JOS_29_10_2019-64E%20ANNEE-N%C2%B026%20TER.pdf#page=1

9. <https://www.amnesty.org/fr/latest/news/2020/06/togo-envoie-un-message-clair-que-les-coupures-volontaires-internet-violent-la-liberte/>

10. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2020/08/03/au-togo-un-espion-dans-les-smartphones_6048023_3212.html

uliofanywa na NSO Group kupitia programu yake ya kisasa ya udakuzi inayoitwa Pegasus. Sauti hizi ambazo zilikosoa mamlaka ya Rais Faure Gnassingbé bila kujua ziliathiriwa na uvurugwaji wa simu zao janja mwaka wa 2019.

Pegasus ni silaha ya kidijitali iliyotengenezwa na kuuzwa kwa mataifa na kampuni ya Israel ya NSO Group Technologies, rasmi ili kupambana na ugaidi na uhalifu mkubwa. Nchini Togo, imekuwa ikitumiwa dhidi ya makasisi wa Kikatoliki, wanaharakati wa mashirika ya kiraia na wanasiasa wa upinzani.

Uchunguzi mwingine wa Amnesty International na vyombo kadhaa vya habari katika mtandao wa Hadithi Zilizopigwa marufuku uliripoti baadaye mwaka wa 2021 kwamba zaidi ya nambari 300 za Togo zinaonekana kwenye orodha ya walengwa wanaowezekeka wa kijasusi wa Israeli, Pegasus. Idadi hii ni pamoja na viongozi wa kisiasa, vyama na waandishi wa habari.¹¹

Katika robo ya mwisho ya 2021, uchunguzi mwingine wa Amnesty International ulifichua kuwa kikundi mashuhuri cha wadukuzi wa Donot Team pia kilitumia programu ghushi za Android na barua pepe zenye maambukizi ya virusi vya spyware kumshambulia mtetezi maarufu wa haki za binadamu wa Togo, kwa lengo la kumweka chini ya udakuzi kinyume cha sheria.¹²

Kulingana na ripoti ya uchunguzi, hii ni mara ya kwanza programu ya udakuzi ya Donot Team kutambuliwa katika mashambulizi nje ya Asia Kusini. Uchunguzi huo pia uligundua uhusiano kati ya programu za akili na miundombinu inayotumiwa katika mashambulizi haya, na Innefu Labs, kampuni ya usalama wa mtandao yenye makao yake nchini India.

Innefu Labs haina sera ya haki za binadamu na haionekani kutekeleza uangalizi wa haki za binadamu - licha ya hatari kubwa ambazo bidhaa zake huleta kwa mashirika ya kiraia.

11. <https://www.dw.com/fr/togo-journalistes-espionnage-pegasus/a-59338602>

12. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/10/togo-activist-targeted-with-spyware-by-notorious-hacker-group/>

KUZUIA NAFASI KWA WAANDISHI WA HABARI MTANDAONI KUFANYA KAZI MNAMO 2021

Mwishoni mwa 2021, waandishi wa habari wawili, Ferdinand Ayité na Joël Egah, walikamatwa na kufungwa katika gereza la Lomé kwa maoni yao ya mtandaoni.¹³ Wanashutumiwa kwa maoni yaliyotolewa katika jarida la *"The other newspaper"*, kipindi maarufu sana cha habari na mjadala kinachorushwa kwenye YouTube na TV ya mtandao ya gazeti la *"The Alternative"*. Katika mjadala huo, mawaziri wawili ambao hawakutajwa walihusishwa na ubadhirifu. Nchini Togo, Kanuni ya Vyombo vya Habari haijatoa hukumu ya kifungo tangu 2004, lakini tangu matukio hayo yafanyike kwenye *"mtandao wa mitandao ya kijamii,"* mwendesha mashtaka alizingatia kwamba ukweli ulikuwa chini ya sheria ya kawaida.

Ingawa wanahabari hao wawili waliachiliwa siku ya mkesha wa mwaka mpya, sasa wako chini ya uangalizi mkali wa mahakama. Wakurugenzi wa gazeti la L'Alternative and Fraternité wamenyimwa hati zao za kusafiria, kuamriwa wasiondoke nchini, kulazimishwa kumtembelea jaji mara moja kwa wiki, na kutochapisha au kutangaza pole kwa mawaziri hao wawili waliolengwa na matamshi yao. Hatua hizi zilichukuliwa kuwa *"za kudharauliwa"* na wakili wao, Bw. Elom Kpade.

UVIKO-19, HALI YA DHARURA YA AFYA NA DATA YA CHANJO

Ili kudhibiti janga hili ambalo linaangamiza ulimwengu, serikali ya Togo, kwa msaada wa bunge, ilipitisha hatua za dhahira.

Madhumuni ya hatua hizi ilikuwa kusimamisha sheria za kawaida ili kutumia *"sheria zingine ambazo ni wazi kidogo, ambazo husababisha mkusanyiko mkubwa wa mamlaka na vikwazo kwa haki za*

kimsingi".

Bunge la Togo, likiegemea nadharia ya *"hali isiyo ya kawaida"* iliyoainishwa katika kifungu cha 94 cha katiba ya Jamhuri ya Nne, ilipitisha haraka sheria ambayo serikali nzima ya dharau itakuwa na msingi wake, haswa hali ya dharura ya kiafya.

Kwa hivyo, serikali inaruhusiwa kuchukua *"hatua yoyote"* ili kuzuia na kupunguza matokeo ya vitisho vinavyowezekeka kwa afya ya watu. Matumizi ya kifungu hiki, ambacho ni kinaongezeka na hata haitabiriki, yanastahili kuzingatiwa. Inaweza kuonekana kuwa serikali ya Togo ime danganywa.

Kwa mujibu wa haki ya kujitenga, uhuru mwingi umesitishwa na kuwepo kwa kanuni mpya zilizopitishwa kwa hofu, kwa madhara yaliyo fikirisha, katika muktadha wa kimataifa ambao haujawahi kutokea. Kwa hivyo, uhuru wa kuja na kuondoka katika eneo la kitaifa ulizuliwa na hitaji la kuwekwa kizuizini kwa watu katika miji fulani iliyozingatiwa karibu na upinzani, haswa. Tsévié, Sokodé na Aného.

Faragha, ambayo ni pamoja na ulinzi wa data ya kibinafsi, ilikuwa na inaendelea kutumiwa vibaya licha ya kuanzishwa kwa lazima kwa chanjo kati ya wakazi wa Togo.

Kwa kweli, ili kudhibiti kuenea kwa virusi, hatua mbili zilichukuliwa, kama vile kuweka karantini na ufuatiliaji wa wagonjwa, ziliidhinishwa na sheria inayohitaji wagonjwa, wasafiri na wananchi wanaotaka kupima ili kujiandikisha kwenye majukwaa ya mtandao ya serikali, ambayo hakuna sheria inayosimamia usimamizi wa data ya kibinafsi na wajibu wa wamiliki wa data hizo.

Uzinduzi wa programu ya kufuatilia TogoSafe kwa wasafiri ulijadiliwa sana kama uvamizi wa faragha.¹⁴

13. <https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/article/togo-deux-journalistes-arretes-et-detenus-pour-avoir-critique-des-ministres.html>

14. <https://numerique.gouv.tg/lancement-de-togo-safe-une-application-mobile-pour-lutter-contre-la-propagation-de-la-covid-19-au-togo/>

Programu hii ya kina ya kukusanya data hutumia utendakazi wa Bluetooth wa simu ya mtumiaji wake ili kuwatahadharisha wanapowasiliana na mtu ambaye amethibitishwa kuwa na virusi vya Korona. Ili kufanya hivyo, programu inategemea data ya muunganisho wa Bluetooth ya simu ya mtumiaji iliyo na Virusi vya Korona ili kutambua watu mbalimbali ambao mtumiaji amekuwa akiwasiliana nao. Mapendekezo yaliyotolewa na wataalam kwa uwazi katika ukusanyaji na usimamizi wa takwimu na maombi bado hayajazingatiwa na serikali.

Kwa mfano, ni muhimu kuhakikisha kuwa upakuaji na utumiaji wa programu ya kufuatilia ni ya hiari kweli na kwamba hakuna raia anayekataa kuitumia anayeweza kupata hasara yoyote (kwa mfano, kunyimwa ufikiaji wa bidhaa au huduma). Pia, mapendekezo mengine yalikuwa yamependekeza kwamba kanuni ya awali ya ombi hili ichapishwe kabla, ili kutoa muda mwafaka kwa wataalam kuangalia utendakazi wake. Miaka miwili baada ya kuzinduliwa, hakuna ripoti kuhusu athari au ufanisi

wa programu ya TOGOSAFE.

Ndivyo ilivyo pia kwa jukwaa la, <https://voyage.gouv.tg> lililozinduliwa kama mbadala wa usimamizi wa wasafiri katika Uwanja wa Ndege wa Lomé.¹⁵ Data ya kibinafsi iliyokusanywa na jukwaa huhamishiwa kwa vyombo vingine vya serikali, haswa huduma za uhamiaji, bila mtumiaji kufahamishwa mapema. Habari za uwongo, haswa jina la wazazi wa msafiri, pia hukusanywa bila matumizi yoyote, ambapo kabla ya janga hilo, wasafiri wangeweza kusafiri tu na habari iliyorekodiwa katika pasipoti zao za kibayometriki na hati za kusafiri na fomu ya uhamiaji ambayo habari yake ilikuwa inahusiana sana na safari.

Hata hivyo, katika nchi inayotawaliwa na utawala wa sheria, ukiukwaji huu wa uhuru wa hauwezi kufanywa bila mfumo imara. Bunge linahitaji kupitishwa kwa hatua hizi zizizofaa zihamasishwe, *“kulingana na hatari zinazotokea kwenye mazingira, wakati na mahali”* ili *“kupunguza madhara ya vitisho*

15. <https://numerique.gouv.tg/ouverture-des-frontieres-aeriennes-voyage-gouv-tg-lance-pour-digitaliser-la-gestion-des-voyageurs-a-laeroport-de-lome/>

vinavyo hatarisha afya za watu.

Nchini Togo, uanzishwaji wa Mamlaka ya Kulinda Data ya Kibinafsi (PDPA), ambayo ni matumizi ya sheria ya ulinzi wa data ya kibinafsi, umekuwa polepole katika kuanzishwa. Na mradi utekelezaji wa Mamlaka unachelewa, uvunjaji wa data kuhusiana na UVIKO-19 utaendelea kutokea.

VIPI KUHUSU AKILI YA BANDIA?

Matumizi ya sahihi ya kidijitali na serikali ya Togo yanaongezeka. Hakika, hata kama Togo imeboresha mfumo wake wa kisheria ili kukabiliana na mapinduzi ya dijitali, suala la akili bandia bado liko chini ya kapeti. Walakini, akili bandia, ingawa bado haina mfumo uliofafanuliwa wazi wa kisheria au udhibiti, inazidi kutumiwa katika vita dhidi ya UVIKO-19, kinyume na sheria za msingi zaidi za haki za binadamu.

Hiki ndicho kisa cha mfumo wa “Novissi”, ambacho kiliwekwa na serikali ya Togo wakati wa vikwazo vya kwanza vya vitakasa.¹⁶ Mfumo huu, katika awamu yake ya kwanza, ulikuwa umetumia data kutoka kwa data za awali za kadi za wapiga kura za kibayometriki bila ridhaa ya watumiaji, hadi kuwakasirisha wahusika wa kisiasa ambao walizingatia ukosefu wa ushirikishwaji, kwa sababu uanzishwaji wa kadi hizi za kibayometriki ulifanyika huku kukiwa na imegubikwa na mabishano dhidi ya mpango wa awali na kususia kwa wanamgambo wa upinzani.

Utumiaji wenyewe wa data hii wakati huo, bila idhini iliyoidhinishwa na walengwa wa matumizi ya data iliyokusanywa ya uchaguzi kwa madhumuni haya, yenyewe ilikuwa ukiukaji wa Kifungu cha 14 cha Sheria ya Kulinda Data Binafsi.

Data za simu za wenyeji zilichukuliwa bila wao kujua: mara kwa mara na muda wa simu, kiasi cha

mkopo kilichopatikana kwenye simu, nk. Kanuni hii, ambayo ilifanyiwa kazi bila idhini ya mtumiaji, iliwasilisha upendeleo kadhaa ambao ulisababisha ukiukaji na hali nyingine ya ukosefu wa usawa:

- Utumiaji wa data za simu haujumuishi watu wa vijijini ambao hawatumii simu za rununu, kwani wanakosa njia za kuzipata.
- Data ya simu haionyeshi hatari halisi ya watu wanaolengwa.
- Huduma za pesa kwa njia ya simu hazipatikani vijijini.
- Wahudumu wamehamisha data ya wateja wao kwa Serikali bila kufahamisha au kuomba kibali chao kama ilivyoainishwa na sheria.

Pamoja na hatari hizi za kweli (udhibiti umekuwa mkubwa na matumizi mabaya ya madaraka), pia tunapitia hatari ambazo hazijawahi kushuhudiwa za haki ya faragha. Dhamana ya faragha inamekosa uhalisia katika hali nyingi sana. Watu wengi hawajui kabisa ni nani anayeshikilia data zao na jinsi inavyotumiwa.

Hali hii, ambayo serikali ya Togo inatoa taarifa kidogo sana au kutotoa kabisa, inaonekana kufichua ari ya taifa la Togo kuficha tofauti zilizopo.

Kwa kuzingatia kwamba suala

la akili bandia haliko wazi nchini Togo,

ukosefu wa ufafanuzi wa wazi huenda

ukafungua mlango kwa unyanyasaji

mkubwa zaidi.

16. <https://novissi.gouv.tg/>

MAPENDEKEZO

Kwa kuzingatia ukiukwaji mbalimbali wa haki za kidijitali za wananchi katika miaka ya hivi karibuni, ni muhimu kutoa baadhi ya mapendekezo kwa wadau mbalimbali ikiwemo serikali ya Togo.

Kuhusu ukusanyaji wa taarifa zinazohusiana na janga hili na matumizi ya teknolojia mpya, serikali lazima:

- Kuzingatia viwango vyote vya kimataifa vya haki za binadamu ambavyo vinaweza kuathiriwa na matumizi ya teknolojia ya ufuatiliaji, akili bandia, n.k. ili kuhakikisha utiifu wa viwango vinavyokubalika kimataifa;
- Kuhakikisha hali ya muda ya vifaa vinavyotumika: vinapaswa kuisha haraka iwezekanavyo kabla ya tarehe 16 Septemba 2021, kama ilivyotolewa na sheria kuhusu hali ya hatari;
- Kuzingatia uwezekano na pia kutumia njia zingine kando na akili ya bandia ili kuhakikisha kujumuishwa kwa kila mtu na kuweka asili ya hiari ya ombi la TOGOSAFE na uchapishaji wa kanuni wa chanzo cha maombi;
- Punguza ukusanyaji wa data zisizo za lazima zinazohusiana na vipimo vya PCR;
- Kufanya tu data ifuatayo ya kibinafsi ipatikane kwa watu walioidhinishwa kuangalia hati (mamlaka za mpaka): jina la ukoo, majina ya kwanza, tarehe ya kuzaliwa ya mtu husika pamoja na matokeo chanya au hasi ya umiliki wa hati inayokidhi masharti, bila kujumuisha, hasa, asili ya hati (chanjo, mtihamu hasi, cheti cha kupona);
- Kutathmini sheria zilizopo za ulinzi wa data ili kubaini kama zinalinda vya kutosha haki ya faragha na haki ya kulindwa data katika muktadha wa magonjwa ya milipuko na udhibiti wa migogoro ya serikali;
- Kuchukua hatua za kuanzisha vifungu vya sheria na udhibiti vinavyounda matumizi ya teknolojia mpya, hasa Akili Bandia, kwa kuzingatia mafanikio ya haki za binadamu;
- Kufanya tathmini ya heshima ya haki za binadamu na mifumo yote ya zamani, ya sasa na ya siku zijazo iliyojengwa kwa Akili Bandia na kutumwa kwa umma na serikali ya Togo na washirika wake;

- Kufahamisha na kushauriana na Mtandao na wadau wa haki za binadamu kuhusu uwekaji wa suluhisho kwa umma;
- Kutoa taarifa zote zinazohitajika kwa watu binafsi kuelewa ni lini na jinsi teknolojia inatumiwa, hasa katika muktadha wa huduma za umma;
- Kuzingatia masharti ya kisheria na udhibiti na kanuni zilizopo za uwazi katika utoaji wa kandarasi za huduma au usambazaji katika uwanda wa usimamizi wa data;
- Kutekeleza sheria iliyopo inapohitajika ili kutii wajibu wa Serikali wa kuwalinda watu dhidi ya ukiukaji wa haki za binadamu unaofanywa na vyombo vya Serikali au watoa huduma;
- Kuchukua hatua ili kuhakikisha kwamba vyombo vyote vya udhibiti vinavyohusika vinapata utaalamu wa kutosha, vimepokea mafunzo yanayofaa kuhusu mifumo mipya ya teknolojia na athari zake za haki za binadamu, na kuwa na rasilimali za kifedha na nyinginezo wanazohitaji ili kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi;
- Kuzuia na kupunguza hatari za ubaguzi zinazohusishwa na matumizi ya teknolojia mpya kwa makundi ambayo yako katika hatari kubwa ya kuathiriwa kwa haki zao kwa kiasi kikubwa na mifumo hii;
- Kuruhusu kila mtumiaji, wakati wowote, kujifuta kwa data zake kwenye programu ya simu katika seva kuu kwa kujiondoa na kusanidua programu na data ya majaribio ya PCR.

***Serikali lazima kutathmini sheria zilizopo za
ulinzi wa data ili kubaini kama zinalinda vya kutosha
haki ya faragha na haki ya kulindwa data katika
muktadha wa magonjwa ya milipuko na
udhibiti wa migogoro ya serikali.***

Londa 2021 inapanua ripoti ya mwaka jana na matokeo kutoka kwa nchi 22 zinazochunguza mada za faragha, uhuru wa kujieleza, ufikiaji wa habari, mgawanyiko na kutengwa, mabadiliko ya kidijitali, uwezo wa kumudu bei, jinsia na mengine ndani ya mifumo iliyopo ya sheria na dhidi ya msingi wa mgawanyiko wa dijitali unaoongezeka. Toleo hili linanasa mapengo na kutoa mapendekezo ili kufikia Afrika iliyojumuishwa kidijitali na inayoheshimu haki.

Paradigm Initiative

374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria

Email: media@paradigmhq.org

www.paradigmhq.org

@ParadigmHQ